

Tre gc-vägar i Stockholms län

Väg 576, Turinge kyrka

Arkeologisk utredning, etapp 1

Väg 576
Turinge socken
Nykvarns kommun
Södermanland

Jan Äblström

Tre gc-vägar i Stockholms län

Väg 576, Turinge kyrka

Arkeologisk utredning, etapp 1

Väg 576
Turinge socken
Nykvarns kommun
Södermanland

Jan Ählström

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2015

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-481-8

Tryck: Just Nu, Västerås 2015.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	7
Målsättning och metod	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Utredningsresultat	9
Referenser.....	10
Tekniska och administrativa uppgifter	10



Figur 1. Utredningsområdet markerat med en blå linje. Utsnitt ur digitala terrängkartan.
Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Inför anläggandet av en gång- och cykelväg utmed väg 576 vid Turinge kyrka har Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) utfört en arkeologisk utredning, etapp 1. Länsstyrelsen utsåg KM genom direktval och fattade beslut i ärendet.

Utredningen syftade till att fastställa om det finns okända fornlämningar där gc-vägen är inplanerad. Utredningen har omfattat momenten:

- kart- och arkivstudie
- inventering

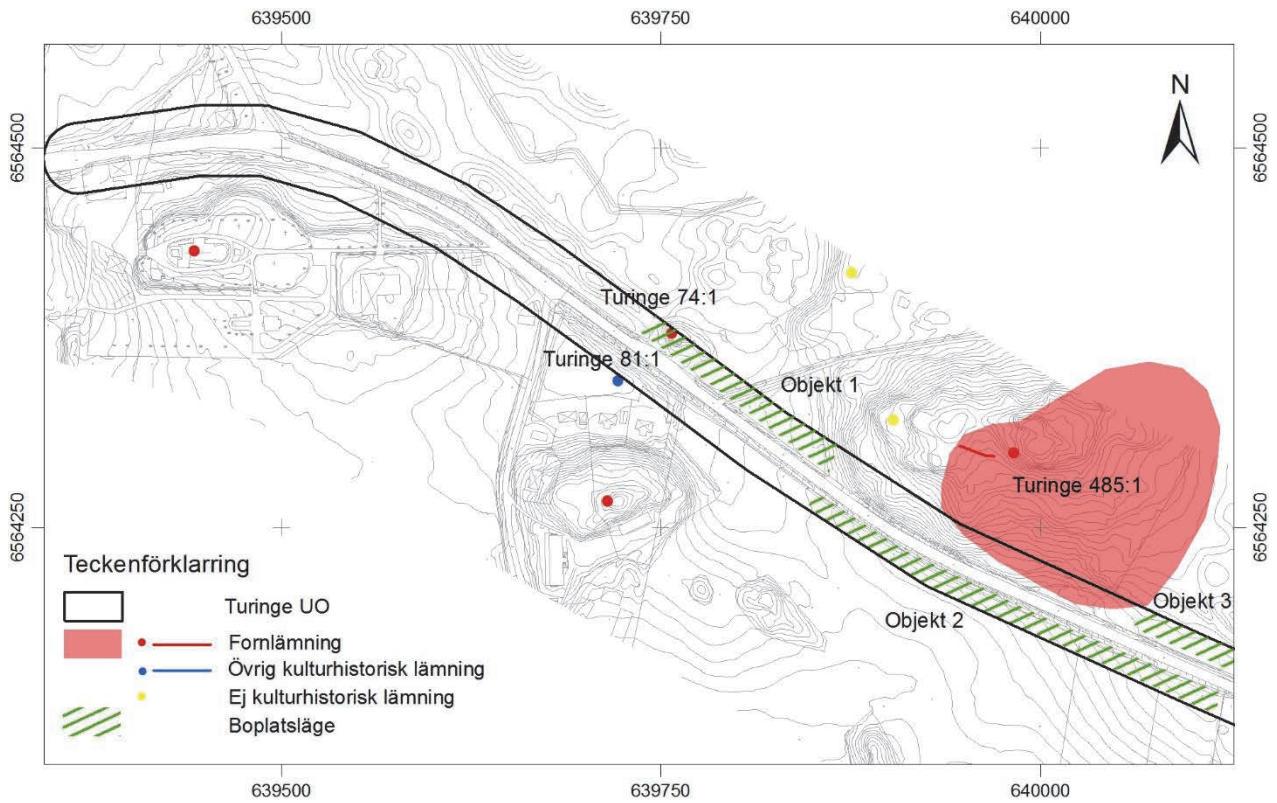
Kartstudien visar att det inte berörs några lägen för äldre bebyggelse (utöver bytomten Turinge 485:1).

FMIS redovisar en mängd lämningar i anslutning till den planerade gc-vägen varav fem direkt berörs (se tabell 1 och figur 2–3). De berörda fornlämningarna utgörs av en bytomt, en boplats och tre älvkvarnsförekomster.

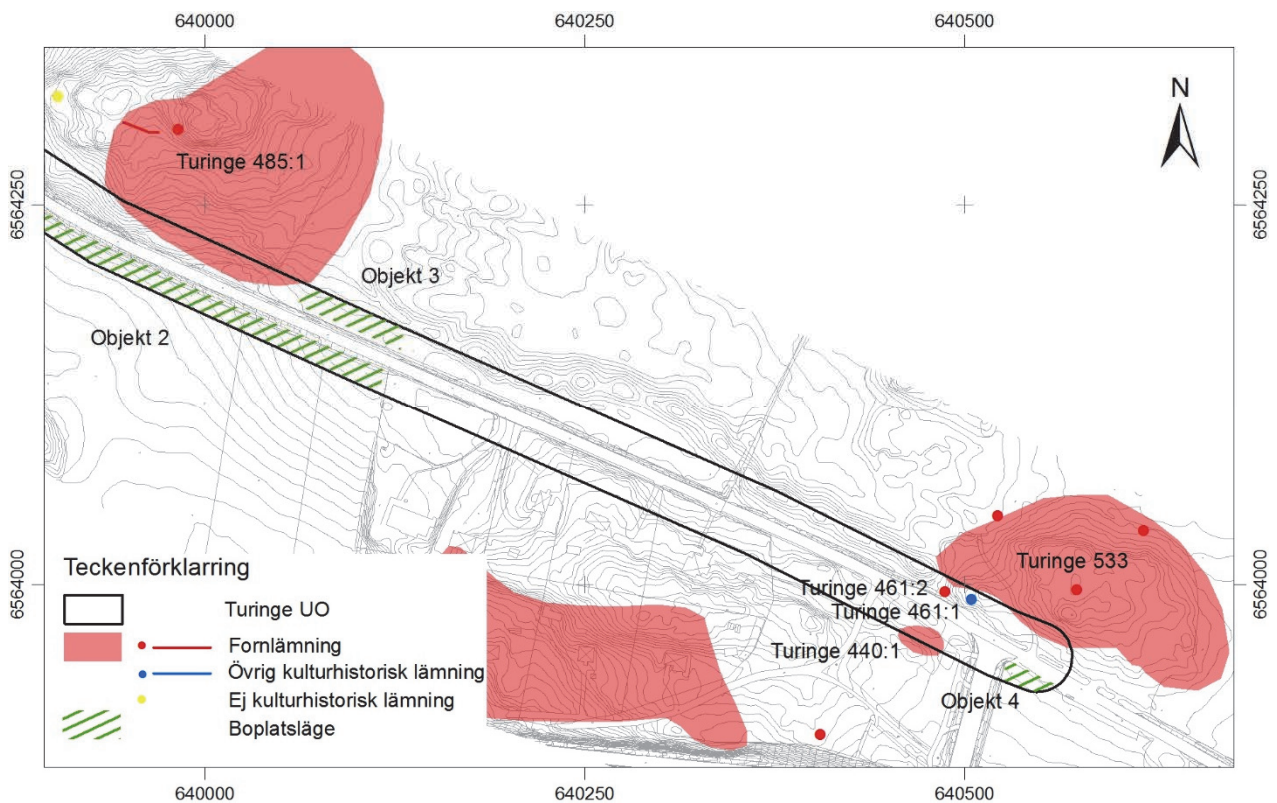
Därtill förekommer fyra ytor/objekt vilka bedöms som möjliga fornlämningar i form av boplatser som inte syns i markytan (se tabell 1 och figur 2–3). De möjliga fornlämningarna fordrar utredningsgrävning för att klargöra statusen som fornlämning.

Tabell 1. Registrerade och nypåträffade lämningar/objekt inom utredningsområdet.

FMIS nr/Objekt nr	Typ	Beskrivning	Status
Objekt 1.	Boplats?	Höglänt gräsbevuxen mark, närhet till älvkvarn och bytomt. Kan hysa en boplats från brons-järnålder.	Oklar status, bevakas.
Objekt 2.	Boplats?	Höglänt åker, närhet till bytomt, kan hysa en boplats från brons-/järnålder.	Oklar status, bevakas.
Objekt 3.	Boplats?	Höglänt gräsbevuxen mark, närhet till bytomt, kan hysa en boplats från brons-järnålder.	Oklar status, bevakas.
Objekt 4.	Boplats?	Höglänt gräsbevuxen mark, närhet till gravfält, kan hysa en boplats från brons-järnålder.	Oklar status, bevakas.
Turinge 74:1.	Hällristning.	Förekomst av minst 8 älvkvarnar.	Fornlämning.
Turinge 440:1.	Hällristningsområde.	Förekomst av tre lokaler med sammanlagt 27 älvkvarnar. Oklart läge, sammanfaller delvis med asfalterad vändslinga (stört).	Fornlämning
Turinge 461:1.	Hällristning.	En älvkvarn (i FMIS med notering ej återfunnen).	Övrig kulturhistorisk lämning.
Turinge 461:2.	Hällristning.	En älvkvarn.	Fornlämning.
Turinge 485:1.	Bytomt/gårdstomt.	Värsta gamla bytomt enligt en karta från 1696.	Fornlämning.
Turinge 533.	Boplatsområde.	Vid en tidigare utredningsgrävning har det påträffats rikligt med bränd lera och lerklining samt en stenrad som kan vara en vägglinje alternativt rester av ugnsanläggning. Därtill gjordes fynd av en vävtyngd.	Fornlämning.



Figur 2. Utredningsresultat. Utredningsområdets västra halva med samtliga forn- och kulturhistoriska lämningar markerade. Utsnitt ur den kommunala bakgrundskartan. Skala 1:10 000.



Figur 3. Utredningsresultat. Utredningsområdets östra halva med samtliga forn- och kulturhistoriska lämningar markerade. Utsnitt ur den kommunala bakgrundskartan. Skala 1:10 000.

Inledning

Trafikverket avser att upprätta vägplaner för tre gång- och cykelvägar i södra delen av Stockholms län, i Värmdö, Nykvarns och Haninge kommuner. Efter direktval av Länsstyrelsen tilldelades Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) uppdraget att utföra en arkeologisk utredning, etapp 1, av de tänkta gc-vägarna. Den 14 september 2015 fattade Länsstyrelsen beslut i ärendet med stöd av 2 kap 11 § KML efter det att KM inkommit med en undersökningsplan. Trafikverket bekostade utredningen.

Denna rapport berör den drygt en kilometer långa sträckan vid Turinge kyrka i Nykvarns kommun (1st dnr 43112-21257-2015). Utredningen omfattade en 20 meter bred korridor på ömse sidor av väg 576 (se figur 4).

Fältarbetet utfördes 30 september 2015. Jan Ählström ansvarade för utredningen.

Målsättning och metod

Utredningen syftar till att fastställa om det finns tidigare ej kända fornlämningar inom utredningsområdet, därtill ska om möjligt status fastställas för oklara lämningar (sedan tidigare kända och nytillkomna).

Utredningsarbetet har omfattat:

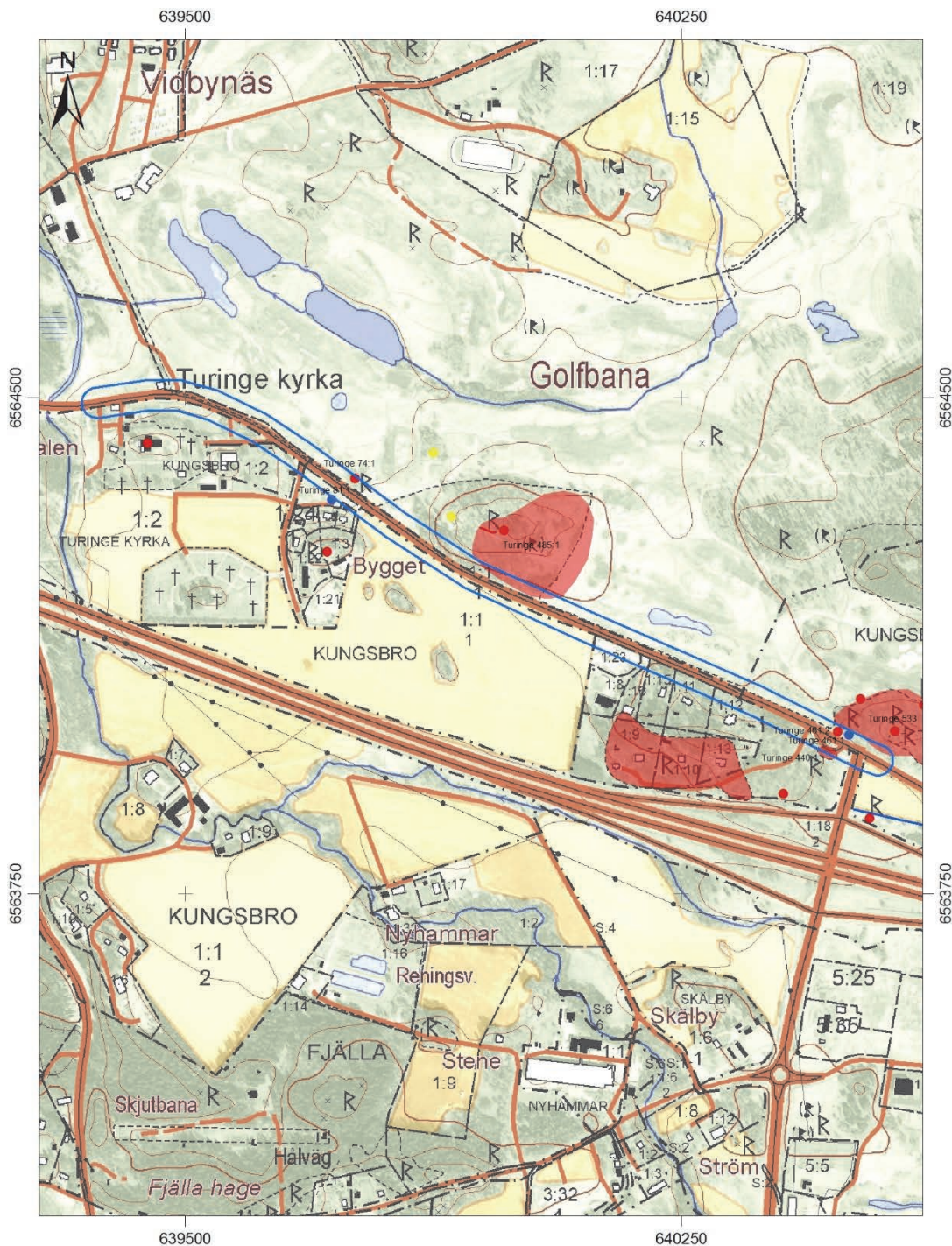
- En genomgång av Fornminnesregistret (FMIS) varvid samtliga lämningar belägna inom utredningsområdet har listats.
- En kartstudie för att klargöra markanvändningen och bebyggelsesituationen i området varvid den häradsökonomiska kartan (bladen Nykvarn från 1901–06 och Södertälje odaterat) och en avmätning av byarna/gårdarna Skälby/Vänstra från 1687 studerats. Kartorna har inte rektifierats och publiceras inte då de inte bidrar med ny information.
- Inventering av de orörda delarna av utredningsområdet och de som bedömdes kunna hysa fornlämning. Störda eller planerade ytor (t ex tomtmark) undantogs från inventeringen.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningen omfattade en ca 1 kilometer lång sträcka från Turinge kyrka och österut till strax förbi avfarten mot E20. Området utgörs av åker med skogsdungar samt stora ytor planerad mark (bl.a. en golfbana och tomtmark). Området är relativt flackt och när nivåer mellan 20 och 25 meter över havet.

Enligt FMIS är omgivningen runt utredningsområdet rikt på fornlämningar. Där förekommer gravfält och ensamliggande gravar liksom boplatser varav en (Turinge 533) tangeras av utredningsområdet. Därutöver förekommer en stor mängd älvkvarnar, både ensamliggande och i större ansamlingar, samt en skärvstenshöj. Platsen för *Värsta* gamla bytomt (Turinge 485:1) tangeras av utredningsområdet. Älvkvarnarna och skärvstenshögen är generellt att betrakta som bronsålderslämningar och de kända gravarna som utgörs av runda stensättningar och högar är inslag från yngre järnålder.

Boplatserna är odaterade. Sammanfattningsvis antyder fornlämningarna förekomst av en bosättning eller annan aktivitet under brons-/järnålder.



Figur 4. Utredningsområdet markerat med en blå linje. De närbelägna och sedan tidigare registrerade lämningarna enligt FMIS är markerade med röda och blå punkter och polygoner. Utsnitt ur digitala fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Marken har tidigare legat under byarna/gårdarna Värsta och Västra/Skälby. Värsta bytomt tangeras av utredningsområdet men i övrigt berörs ingen äldre karterad bebyggelse. Åkermarken söder om väg 576 överensstämmer med äldre förhållanden medan skogen förr utgjorde ett större inslag på vägens norra sida där en golfbana nu ligger.



*Figur 5. Den möjliga boplatsen, objekt 2 (till vänster om vägen) sett från sydöst. Det skog-bevuxna området t h i bild är platsen för Värsta bytomt (Turinge 485:1).
Foto Jan Ählström (KM15085_1).*

Utredningsresultat

Inom utredningsområdet redovisar FMIS fem lämningar av vilka fyra har status som fornlämning (se tabell 1 och figur 2–3). Lämningarna utgörs av en bytomt (Turinge 485:1), ett boplatsoområde (Turinge 533) och tre älvkvarnslokaler (Turinge 74:1, 440:1 och 461:1–2). Läget för lokalen Turinge 440:1 känns oklart då dess utbredning enligt FMIS till del sammanfaller med en asfalterad vändslinga.

Vid inventeringen bedömdes fyra platser kunna hysa förhistoriska boplatser vilka inte syns ovan mark, objekt 1–4 (se tabell 1 och figur 2–3). Objekten ansluter till bytomten (Turinge 485:1) och boplatsoområdet (Turinge 533) och kan förväntas hysa boplatser från brons-/järnålder. De möjliga boplatserna (objekt 1–4) har oklar status som fornlämning (bevakningsobjekt) och det fordras utredningsgrävning för att klargöra statusen som fornlämning.

Referenser

Avmätning av Vänstra/Skälby 1687, LMV akt C9:34, www.lantmateriet.se

Häradseconomiska kartan 1901–06, blad Nykvarn, LMV akt J112-67-2, och blad Södertelge, akt J112-75-22 www.lantmateriet.se

Uppgifter ur fornminnesregistret (FMIS) september 2015, www.fmis.se

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM projekt nr:</i>	15085.
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	43112-21257-2015, 2015-09-14.
<i>Undersökningsperiod:</i>	2015-09-30.
<i>Exploateringsyta:</i>	2 600 löpmeter.
<i>Personal:</i>	Jan Ählström.
<i>Belägenhet:</i>	Väg 576, Nykvarns kommun.
<i>Ekonomisk karta:</i>	65G6DS Nykvarn, 65G6ES Almnäs.
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM.
<i>Koordinater:</i>	X6564489 Y639346–X6563940 Y640567.
<i>Höjdsystem:</i>	Ingen höjdmätning gjordes.
<i>Inmätningmetod:</i>	GPS.
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Digitala fotografier KM15085_01–02 slutförvaras hos ATA.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.